

Caritas CARES: Dávkový systém v Česku nutně potřebuje reformu

20.2.2025 - Jan Oulík | Charita ČR

V posledních letech však systém sociálních dávek čelí řadě výzev jak v Česku, tak Evropě, proto je nutné se tímto tématem zabývat i na mezinárodní úrovni. Caritas Europa připravuje vydání celoevropské zprávy na téma minimálního příjmu, jejímž cílem bude mimo jiné zmapovat silné a slabé stránky jednotlivých (evropských) systémů.

Ekonomická krize a tlak na úsporná opatření vedly k postupnému zpřísnování podmínek pro získání dávek. Tento trend je patrný nejen v České republice, ale i v jiných evropských zemích. Současné nastavení systému klade důraz na co nejrychlejší návrat příjemců dávek na trh práce, často však bez ohledu na jejich individuální situaci a potřeby. Takový přístup se ale nezřídka ukazuje jako problematický, jelikož nezohledňuje komplexní povahu sociálního vyloučení, a v důsledku může vést až k tomu, že se lidé do systému minimálního příjmu neustále vrací.

Analýza současného stavu odhalila několik zásadních problémů. Jedním z nejvýraznějších je paradoxně **nedostatečné čerpání dávek** oprávněnými žadateli. Zatímco veřejná debata se často soustředí na údajné zneužívání dávek, realita je zcela opačná. **Dávky čerpá jen malá část domácností**, dle údajů se jedná okolo 6 %, přestože v souhrnu by **nárok mělo mít až 29 % domácností**. Například přídavek na dítě pobírala v roce 2023 jen čtvrtina oprávněných a příspěvek na bydlení čerpala pouze pětina domácností.

Tento stav je způsoben **kombinací několika faktorů**, mezi které patří již zmíněná celková složitost systému, administrativní náročnost žádostí a v neposlední řadě i přetrvávající společenské stigma s pobíráním dávek dosud spjaté.

Dalším palčivým problémem je nepružnost systému a pozdní výplaty dávek. Z praxe známe situace, kdy se výplaty zpozdily v řádu až několika měsíců, což příjemcům způsobilo **vážné existenční problémy**. Situace je do značné míry způsobena nedostatečným fungováním úřadů práce, potýkajících se s přetížeností, podstavem a neefektivními procesy. To vede k prodlevám ve vyřizování žádostí a nedostatečné podpoře klientů.

Připravovaná reforma systému sociálních dávek sice přináší některá pozitivní opatření, jako je zjednodušení systému sloučením čtyř dávek do jedné „superdávky“, nicméně **obsahuje i řadu problematických aspektů**, kdy hrozí, že už tak obtížnou životní situaci mnoha jedinců ještě zhorší.

Jedním z nejkritičtějších aspektů reformy je **nedostatečná podpora lidí v oddlužení**. Současný návrh **nezohledňuje při výpočtu dávek příjmy po insolvenčních srážkách**, což v praxi znamená, že lidé v oddlužení často nedosáhnou na adekvátní podporu. To může vést k **prohlubování chudoby a k demotivaci** řešit svou dluhovou situaci legální cestou. Charita Česká republika proto důrazně doporučuje, aby se při výpočtu dávek zohledňovaly příjmy po insolvenčních srážkách, což by mohlo významně zlepšit situaci lidí v insolvenci a motivovat je k řešení předluženosti.

Další problematickou oblastí je **možné zhoršení dostupnosti bydlení**. Navrhované normativy jsou v mnoha případech příliš nízké a nereflktují skutečnou situaci na trhu s bydlením. To může vést k tomu, že **příjemci dávek nebudou schopni udržet si důstojné bydlení**. Charita apeluje na to, aby byly normativy navázány na reálné tržní ceny nájmu a pravidelně aktualizovány.

Reforma také přináší **změny v definici zranitelných osob**, které mají nárok na vyšší podporu. Současný návrh však opomíjí některé důležité skupiny, jako jsou například **lidé opouštějící ústavní péči nebo vězení**. Charita **navrhuje rozšířit definici zranitelných osob** a zlepšit celkově podporu těmto jedincům, tak aby se předešlo jejich dalšímu vyloučení.

Zvláště znepokojující je **návrh na podmínění dávek na děti pracovní aktivitou rodičů či školní docházkou**. Tento přístup by mohl vést k trestání dětí za situaci, kterou nemohou ovlivnit, a prohlubovat tak mezigenerační chudobu. Charita důrazně doporučuje, aby dávky určené dětem nebyly podmiňovány faktory, které jsou mimo možnosti rodičů.

V neposlední řadě **je třeba zmínit vysokou míru sankcí a obecně represivního přístupu**, který reforma zavádí. Navrhované sankce, jako je vyřazení z evidence Úřadu práce již při prvním pochybení, jsou **nepřiměřeně přísné** a mohou vést k **existenčním problémům celých rodin**. Charita navrhuje zmírnit sankce a zavést více odstupňovaný systém postupných výstrah před razantním vyškrcnutím z evidence ÚP při prvním prohřešku.

Charita Česká republika vyzývá tvůrce politiky, aby pečlivě zvážili dopady navrhovaných změn a přehodnotili ty části reformy, které by mohly vést k prohlubování chudoby a sociálního vyloučení. Cílem by mělo být vytvoření více vstřícného a funkčního systému sociální podpory, který by byl schopen skutečně pomoci lidem v nepříznivé situaci, a ideálně se i co nejdříve vrátit do pracovní aktivity.

Je třeba si uvědomit, že efektivní systém sociálních dávek **není pouze otázkou ekonomiky**, ale především **otázkou lidské důstojnosti a sociální soudržnosti**. Investice do spravedlivého a funkčního systému sociální podpory se společnosti mnohonásobně vrátí v podobě **snížení sociálního napětí, prevence kriminality a celkového zlepšení kvality života** všech občanů.

Apelujeme proto na zodpovědné politiky a úředníky, aby při přípravě reformy dávkového systému důsledně **zohlednili připomínky odborné veřejnosti a organizací pracujících s lidmi v sociální nouzi**. Jen tak můžeme dosáhnout skutečně efektivního a spravedlivého systému, který bude sloužit těm, kteří pomoc skutečně potřebují, a zároveň bude motivovat k aktivnímu řešení nepříznivé životní situace.

<https://www.charita.cz/kdo-jsme/pro-media/tiskove-zpravy/caritas-cares-davkovy-system-v-cesku-nutne-potrebuje-reformu>